
II. STUDII ȘI COMUNICĂRI

STUDIU ISTORIC PENTRU UN FRAGMENT DIN “CLISURA DUNĂRII”- BERZASCA

Teodor Octavian Gheorghiu

Résumé

Cet article est un extrait de l'étude historique, préliminaire de PUG (Plan Urbain Général) de la commune Berzasca, pour laquelle j'ai travaillé avec le bureau d'architecture «Capitel SC Proiect SRL» de Alba Iulia (Marius Barbieri-architecte). Ce PUG a récemment reçu la médaille de BAB («Biennale d'Architecture de Bucarest») 2010. Une question clé a été la détermination des valeurs historiques, archéologiques, architecturales et urbaines et de définir les manières d'une protection optimale et leur intégration dans les programmes de développement futurs, de type «auto-sustainable». Il est extrêmement important de noter la parfaite collaboration des différents professionnels (architectes, urbanistes, géographes, paysagistes, archéologues, sociologues, etc.) et la contribution positive de l'actuel maire, Pierre Furdui. Elle est employée depuis des années dans les vraies priorités et d'assurer une bonne administration, rarissime dans le paysage roumain actuel.

La commune Berzasca se compose de villages Berzasca, Liubcova, Drencova, Cozla et Bigăr. Dans cet article, je vais résumer les deux principales villes sur la rive - Liubcova et Berzasca (annexe - Drencova). Histoire et évolution sont un véritable échantillon des processus complexes qui se produisent le long du Danube de la préhistoire (VII millénaire, même), jusqu'à aujourd'hui.

Ci-dessous vous insérez les deux études, à la suite de la méthodologie que nous avons appliquée dans de nombreuses autres études similaires (urbain ou rural), simple, facile à suivre et à remplir, assez souple pour permettre des divers futurs ajustements.

Acest material este un extras din studiul istoric, preliminar PUG-ului Comunei Berzasca, pentru care am colaborat cu proiectantul general - firma SC Capitel Proiect SRL din Alba Iulia - arh. Marius Barbieri. PUG-ul a fost recent premiat la BAB (“Bienala de Arhitectură București”) 2010. Se recompensa, astfel, seriozitatea studiilor și a altor acțiuni preliminare (tabere studențești, sensibilizarea administrației locale și discuții cu locuitorii etc.) premergătoare definirii unei strategii aplicabil fragmentului respectiv al Clisurii Dunării, invocându-se între multe altele, “Dreptul la Dunăre!”, adică degajarea malului fluviului de feluritele amenajări și construcții abuzive (numeroase

recente) și impunerea acelor prevederi urbanistice care să permită o liberă relație cu fluviul, în beneficiul tuturor. O altă problemă esențială era detectarea valorilor istorice, arheologice, arhitecturale și urbanistice, precum și definirea manierelor optime de protecție și integrarea lor în programele dezvoltării viitoare, de tip “autosuținut”. Este extrem de important de remarcat conlucrarea perfectă dintre diferiții specialiști (arhitecți, urbaniști, geografi, peisagiști, arheologi, sociologi, etc.) și contribuția benefică a actualului primar – Petre Furdui, angajat fără rezerve în definirea priorităților reale și asigurarea unei corecte administrări, fapt rarissim în peisajul actual românesc.

În aceste perspective, deloc simple chiar privind doar factorul istoric/arheologic (din cauza valorii și complexității factorilor naturali, descoperirilor arheologice care acoperă câteva milenii de istorie, mobilității unor vetre de așezări în decursul timpului și dispariției unor componente ale așezărilor din cauza lacului de acumulare), unul dintre pașii decisivi a fost realizarea studiului istoric, care a devenit bază a cartărilor care au urmat, a delimitărilor de ansambluri urbanistice și situri arheologice sau detectării de arhitecturi istorice, precum și argument principal în ceea ce privește validarea monumentelor existente și propunerile de noi monumente.

Închei acest scurt preambul remarcând (superfluu, pentru unii), atmosfera deosebită a locului, articularea fericită a așezărilor cu natura, durabilitatea unor organizări și mentalități tradiționale și multe altele care merită cunoscute și protejate.

Comuna Berzasca are în componență satele Berzasca, Liubcova, Drencova (practic un cartier al Berzascăi), Cozla și Bigăr. Cu toate că ultimul, sat de colonizare cehesc, este impresionant prin amplasamentul montan la câțiva kilometri de Dunăre și organizarea urbanistică, în acest material mă voi rezuma la cele două mari localități de pe mal - Liubcova și Berzasca (cu anexa - Drencova), urmărind astfel, o desfășurare de la vest către est. Istoria și evoluția lor sunt un veritabil eșantion al proceselor complicate care au avut loc de-a lungul Dunării din Preistoria timpurie (mileniul VII, chiar), până astăzi.

În cele ce urmează voi insera cele două studii, urmând metodologia pe care am aplicat-o în multe alte studii similare (urbane sau rurale), simplă, lesne de urmărit și completat, suficient de suplă pentru a permite adaptări diverse.

LIUBCOVA (DOLNJA LYUBKOVA, DOLNA LUPKOVA, ALSOLUPKO)

LOCALIZARE

Este amplasat la confluența râului Orevița cu Dunărea

EVOLUȚIA AMPLASAMENTELOR, TOPONIME, DINAMICA HABITATULUI

Pentru epoca preistorică, ordinea siturilor locuite sau a necropolelor este: “La Orniță” (Neolitic), “Țiglărie” și dealul “Stenca” (Epoca Bronzului), dealul “Stenca” (Epoca Fierului- Hallstatt și Dacică) pe care așezările din cele trei epoci se suprapun.

În diferite puncte din sat au fost descoperite materiale de Epocă Romană (sec. II-III d.Hr.) și imediat ulterioare (sec. IV).

În ultimele 3 secole vatra satului nu-și schimbă locul.

Fig. 1. Liubcova - cca. 1770- satul are o dispoziție relativ liniară la mică distanță de Dunăre

INFORMAȚII ISTORICE (DOCUMENTE ȘI DATE DIVERSE)

- sec. XV- Districtul Liubcova atestat documentar (prin nobilii și cnezii săi), împreună cu districtele Ilidia și Mehadia
- 1554-1570- în Districtul Liubcova existau 9 așezări (au supraviețuit 7)
- 1689 - 14 aug. - relatare Tököly Imre: apare "Lyubkowa"
- 1689 - satul are școală cu învățător
- 1745 - biserica de lemn este construită sub episcopul Isaia
- 1757- preot Coman Popovici
- 1764 - conscripție (eventual pentru sistematizarea satului?): 54 proprietari de case și 7 trecuți la starea militară, 9 frați sau fii căsătoriți, 6 frați sau fii necăsătoriți și 4 trecuți la starea militară, 2 văduve cu case, 13 foarte săraci și 2 trecuți la starea militară; **57 vor fi mutați în alte localități și au case**; se vor achita 2165 de florini pentru casele, viile, pomii fructiferi și alte proprietăți ale **celor ce vor fi mutați**
- 1771? - conscripție; Dolni Liubcova (Liubcova) are 33 familii de sârbi, 45 de familii de români, 2 preoți, 3 coloniști
- 1774 - Ehrler: "Dolni Lupkova", sat în Districtul Palanca Nouă, Cercul Răcășdia, locuit de români și sârbi
- 1849 - relatare William Henry Bartlett, ed. Henri-Louis Sazerac: "Am trecut pe lângă

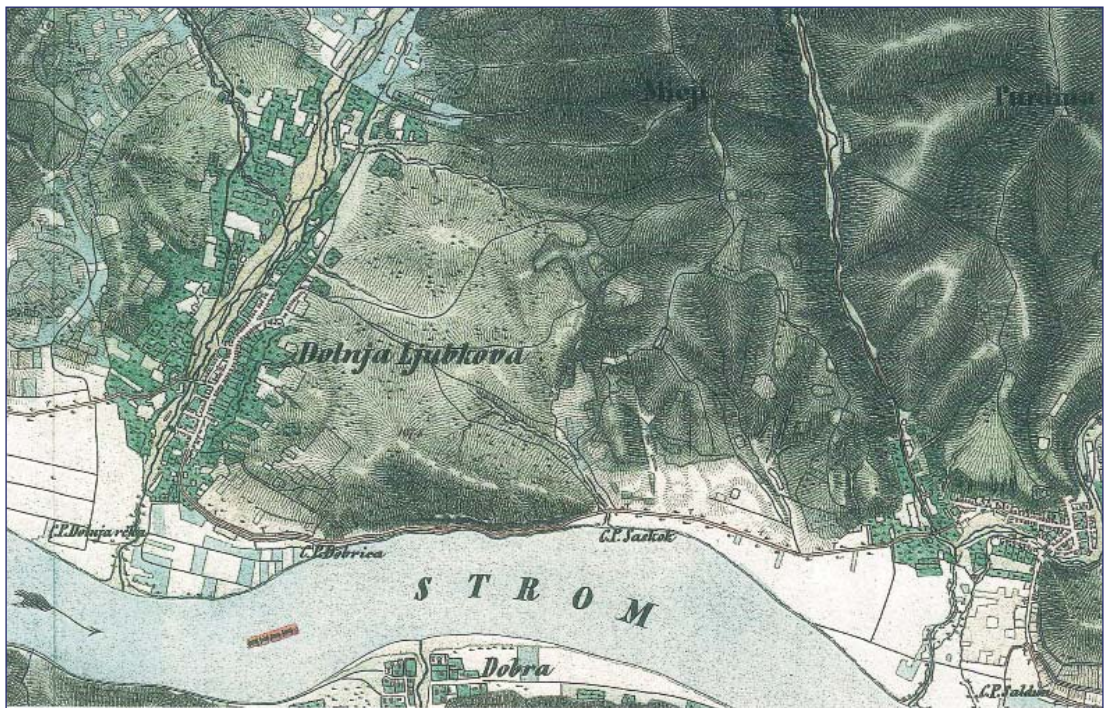

Fig. 2. Liubcova - cca. 1865- satul apare deja sistematizat și la limita de est a caroului, este figurată Berzasca

Linpkova (Liubcova - n.n.), care numără doar vreo 1200 de locuitori. Eram doar la vreo leghe distanță de ruinele de la Kolubacz (Golubaț n. n.). Între acest sat din banatul Timișoarei și Boricz, pe malul drept (sau sârbesc) al Dunării, curenții te pun în fața celor mai mari pericole.”

- cca. 1865- Harta militară - statistică: 125 case, 76 hambare, 112 bărbați, 76 cai
- 1880 - statistică: 1178 locuitori (475 români, 8 germani, 658 sârbi, 37 alții)
- 1900 - statistică: 1561 locuitori (246 români, 4 unguri, 23 germani, 1204 sârbi, 84 alții)
- 1907 - 306 case, 1561 locuitori
- 1910 - statistică: 1638 locuitori (296 români, 5 unguri, 20 germani, 1184 sârbi, 133 alții)
- 1930 - statistică: 1642 locuitori (368 români, 7 unguri, 16 germani, 1156 sârbi, 95 alții)
- 1941 - statistică: 1644 locuitori.

INFORMAȚII ARHEOLOGICE

- Neolitic - așezare descoperită pe **creasta de est a dealului din locul “Stenca Liubcovei”**
- Neolitic (Culturile Starcevo-Criș și Vinča) - așezare în **punctul “La Ornița” (“Ornița”)**, pe malul Dunării, cu mai multe niveluri-tip tell (primele I-II cultura Vinča)- săpături E. Comșa care detectează două arii (Ornița cu 3 niveluri și Ornița Vest, cu un nivel); S = 1500 mp.
- Epoca Bronzului (sfârșit și Hallstatt) - Cultura Dubovac - Zuto Brdo - Gârla Mare - necropolă de incinerare, în albia Dunării, în **punctul “Țiglarie”**- fostul depozit de lemne Fischer (săpături arheologice în momentul scăderii apelor fluviului) - 64 de morminte; sit acoperit acum de apele Dunării; S = 500 mp.
- Epoca Bronzului și Latène - așezare a culturii Vatina fortificată, cu val și șanț, pe **dealul “Stenca”, 2 Km. est de sat, pe malul Dunării, în stânga șoselei** - suprapusă de așezarea dacică fortificată; S = 2500 mp.
- Epoca Bronzului și Perioada Dacică - urme de locuire în **peștera de sub Stânca Liubcovei**
- Epoca Fierului (Hallstatt) - așezare bănuită în apropierea celei de la **“Stenca”**
- Epoca Fierului (Hallstatt - cultura Basarabi) - ceramică în cadrul așezării dacice fortificate, din **punctul “Stenca”** adusă din apropiere - eventual **o altă așezare** din acea perioadă
- sec. III î. Hr. - I d. Hr. - Epoca Dacică - așezare dacică fortificată descoperită pe **dealul “Stenca”** (două niveluri): incintă ovoidală, cu val și șanț, palisadă de lemn (fortificație tip “pinten barat”)
- sec. III-IV d. Hr. - Epoca Daco-Romană - urme arheologice **în hotarul satului**
- sec. III-IV d.Hr. - Epoca Romană - urmele unei fortificații patrulateră **în hotarul satului**
- sec. IV d.Hr. - resturi de cuptoare de var sau ceramică descoperite la construirea noului drum județean (1971).

INFORMAȚII TOPOGRAFICE (HĂRȚI ISTORICE)

~ **1770 (1769-1772)** - “**Ridicarea Josefină**” (surse: Arhivele Statului București - fond clișee; *Az első katonai felmérés. Erdély és a Temesi bansag*, DVD, ed. « Arcanum », Budapest, 2005) : satul (Dolna Lupkova) este amplasat pe malul stâng al râului, la mică distanță de Dunăre, de-a lungul drumului ce urcă spre munte; parcelele neregulate se însiruie pe ambele laturi ale drumului ; există câteva parcele izolate spre nord, de-a lungul aceluiași drum

- **1864/5** - “**A doua hartă militară a Regatului Maghiar și Banatului Timișan**” (sursa: *A Masodik katonai felmérés. A Magyar kiralysag és a Temesi bansag Negyfelbon-tasu, szines térképei - 1819-1869*, DVD, ed. « Arcanum », Budapest, 2005) : satul (Dolnja Ljubkova) are exact același amplasament ca în planul de secol XVIII, dar este sistematizat: parcele se însiruie pe ambele fronturi ale uliței principale (rectilinie ușor ondulată) de pe malul stâng al râului; perpendiculare pe ea se deschid câteva ulițe scurte spre vest ; spre nord, din ulița principală se bifurcă o alta, spre nord-est ; o biserică este amplasată pe latura vestică a uliței principale, în frontul ei relativ și în centru.

SCHIȚA A ISTORIEI ȘI EVOLUȚIEI URBANISTICE

Locuirea din zona satului are, la fel cu toată zona Clisurii Dunării, începuturi timpurii, materializate prin nuclee de așezări neolitice (culturile Starcevo-Criș și Vinča), descoperite în punctele “**Stenca Liubcovei**” și “**La Orniță**” (“**Ornița**”). Ele vor fi urmate de altele, din Epoca Bronzului, a Fierului și dacice (inclusiv fortificații), găsite în punctele “**Țiglărie**”, “**Stenca**” și în **peștera de sub Stânca Liubcovei**. Unele (Stenca, în primul rând) conțin mai multe așezări suprapuse. Din perioada romană (sec. III-IV d. Hr.) s-au păstrat urmele unui castru și a unei așezări.

Dacă în legătură cu aceste așezări, nu se poate vorbi despre o continuitate de locuire și de organizare urbanistică, începând cu Evul Mediu, există dovezi în acest sens. În primul rând, se remarcă rolul de lider local al Liubcovei (ca **sediul al Districtului** omonim debutând în **sec. XV** și care, în intervalul **1554-1570** conținea 9 așezări), dar și trecerea cu bine prin perioadele de conflicte de la cumpăna sec. XVIII și XIX: în **1698 exista și avea școală**, iar în **1745 este construită biserica de lemn**. În **Ridicarea Josefină din cca. 1770**, satul apare ca fiind liniar-neregulat, consistent (**Conscripția din 1764** relevă existența a cca. 70 de familii, diverse ca statut social) și ocupă aceeași poziție cu cel din sec. XIX și până astăzi.

Un moment semnificativ în istoria satului este înregimentarea și sistematizarea sa, pregătită prin Conscripția din 1764 și definitivată după 1770. Din punct de vedere cartografic, noua structură este surprinsă de **Planul militar din cca. 1865**, structură menținută până astăzi și bazată pe o arteră principală însoțind valea, intersectată de câteva ulițe scurte.

Istoria organizării satului și a demografiei sale (dominată de comunitățile sârbă și română, însoțite de unguri, nemți, mai nou de țigani) este reflectată de documente. Între 1771 (83 de familii-cca. 250 de locuitori) și 1941 (1644 locuitori) s-a schimbat proporția dintre cele 4-5 comunități, dar primele două au rămas aceleași. Este surprinsă

apoi, dinamica organizării satului, cu edificările de biserici, școli, alte clădiri publice, dotarea gospodăriilor cu clădiri și atelaje etc. Interesantă este și mărturia lui William Henry Bartlett, călător din 1849 pe Dunăre, referitoare la mărimea satului și vecinătățile sale spectaculoase, diminuate oarecum prin regularizarea ulterioară a cursului Dunării, zona câștigând, în schimb, accesibilitate.

BIBLIOGRAFIE

- Arhiva personală dr. Ioan Hațegan
- Bartlett William Henry, în *Le Danube illustré pour faire suite a Constantinople ancienne et moderne et au voyage en Syrie vues d'après nature, dessinées par Bertelett*, edition française par Henri-Louis Sazerac, Paris, 1849
- Bălănescu D., în "Banatica", 1984, pag. 383
- CIMEC - Repertoriul Arheologic Național- jud. Caraș-Severin- comuna Berzasca
- Ehrler J. J. ,*Banatul de la origini până acum- 1774*, ed. Facla, Timișoara, 1982
- Engel P., *Temesvari és Moldovai szandzsak törökkori települései (1554-1579)*, Szeged, 1996
- Juan-Petroi C., *Călători străini prin Banatul de sud*, ed. Mirton, Timișoara, 1999
- Luca S. A., *Descoperiri arheologice din Banatul Românesc - repertoriu*, ed. Altip, Sibiu 2006
- material arhg. Caius Săcărin
- *Repertoriul arheologic al județului Caraș- Severin*
- Pesty Fr., *A szörényi bánság és Szörény vármegye története*, Budapest, 1878, vol.I
- Suci. I.D., *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. I, II, București, 1967-1968
- Țeicu D., *Banatul montan în Evul Mediu*, ed. Banatica, Timișoara, 1998

BERZASCA (BÂRZASCA, BERG SASKA, BERSASKA, PERSCHASCHA etc.)

LOCALIZARE

Satul este așezat la vărsarea râului Berzasca în Dunăre.

EVOLUȚIA AMPLASAMENTELOR, TOPONIME, DINAMICA HABITATULUI

- variante de etimologie: "Berg Sasca" (germ. = dealul Sasca); "Sasca" (ung. = lăcustă); "Sasca" (nume de deal din preajmă), "Brza"

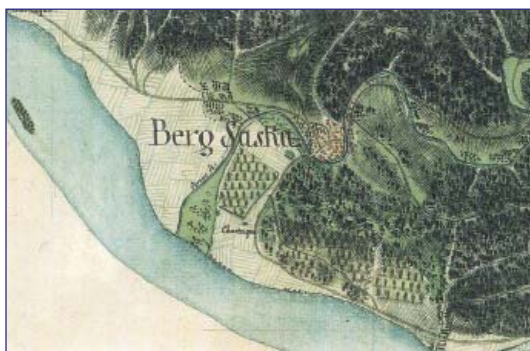

Fig. 3. Berzasca - cca. 1770- satul este concentrat într-o buclă a râului

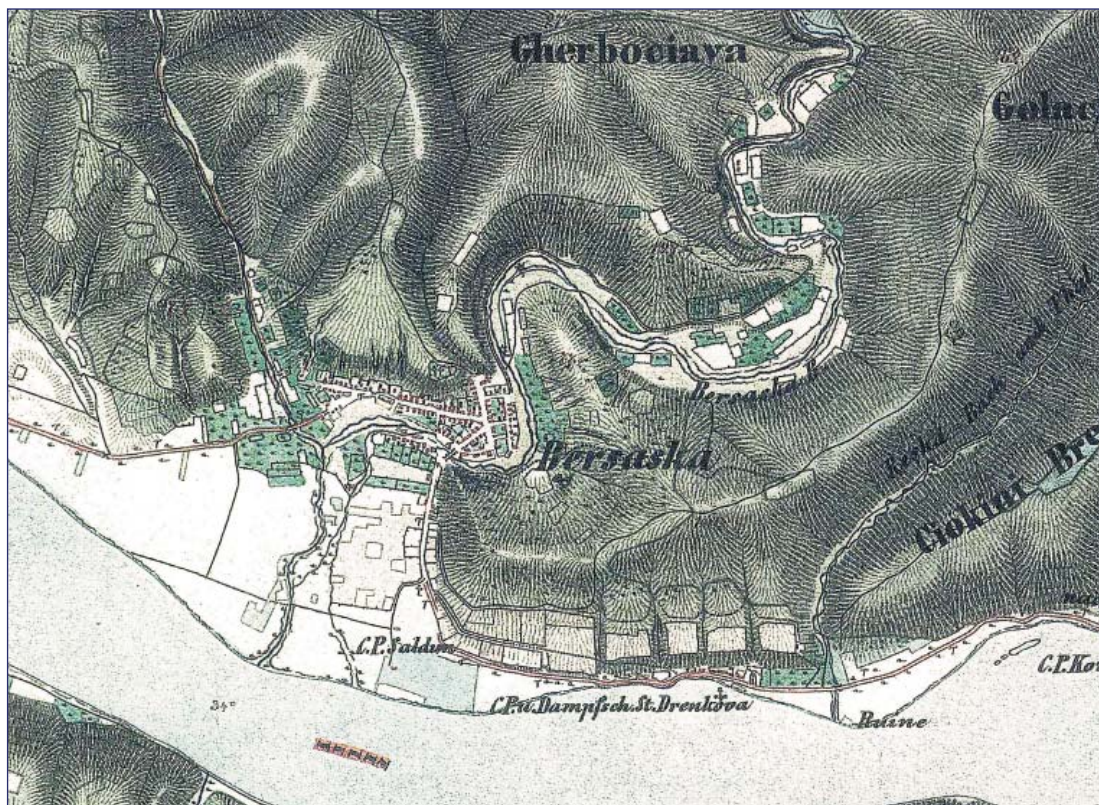

Fig. 4. Berzasca - cca. 1865 - satul apare pe același amplasament, dar regularizat parțial; spre est, pe malul Dunării sunt figurate Drencova și Cozla

(slav = repede)

- situri ale fostelor așezări din zona Berzasca: Stubal, Glob, Camenița, Otar, Caistrochi
- fostă vatră a satului - locul "Răuniște", lângă drumul legând Clisura de Jos de Clisura de Sus
- fostă vatră a satului: "Seliște", la 3 Km de satul actual și 2 Km de Dunăre (6 Km. nord de sat- Valea Dragoșelea - cf. CIMEC); vatra este menționată și în Cartea Funduară (Funciară)- loc de refugiu împotriva turcilor
- vechiul cimitir - în fața locului "Dragoselco" (1 Km. sud de Debelilug, la intersecția drumurilor Bănia-Șvinița și Bozovici-Berzasca, pe râul Berzasca, lângă drumul "Tiera Dragoseli")
- "Dragoselco" - loc bun de refugiu
- **cronologia probabilă a vetrelor:** **1** - la 20 Km în amonte (punctul "Debelilug" și "Dragoșelea" - "Dragoselco"), pe valea Berzasca; **2** - în punctul "Seliște; **3** - la gura râului Berzasca
- pe locul vechilor vetre și din rațiuni de exploatare agricolă, existau numeroase sălașe, cartate de D. Chiriac, precum și o deasă rețea de drumuri pentru vite către Valea Almăjului și Bozovici

INFORMAȚII ISTORICE (DOCUMENTE ȘI DATE DIVERSE)

- 1451 - satul este presupus a exista - cf. actului lui Iancu de Hunedoara care confirmă **stăpânirea cetății Drencova** lui Mihai de Cerna, Ban de Severin și Nicolae de Bizere: “simulcum comitatu, ac **villis** ad idem pertinentibus”; cf. cercetărilor arheologice, satul exista în sec. XII-XIII (vezi mai jos)
- 1554-1574 - apare ca **Birzast și Berzeșt**
- Epoca Otomană - sat mic de cca. **130 de locuitori**
- sf. sec. XVII - conform unor istorici, **primii locuitori** se așează pe vatra actuală a satului; erau spălători de aur, așezați în **locul “Gura Abrilei”**
- 1692 - războiul cu turcii - satul este amintit documentar
- 1713 - satul are **36 de case**
- 1717 - apare ca **Perlaz - 36 de case**
- 1722 - este amintită **biserica** cu hramul Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil; de atunci datează **registrele bisericii**
- 1723 - apare ca **Birszasth/ Bersasca**
- 1740 - apare ca **Persaste**
- 1749 - ordin de **construire a bisericii** (de către episcopul Ion Gergevici), preot Coman
- atunci Berzasca are **181 de case ?**
- 1757- satul are **95 de case**
- 1761 - apare ca Bersast/Perzask
- 1764 - conscripție (eventual pentru sistematizarea satului?): 93 de proprietari de case și 1 trecut la starea militară, 9 frați sau fii căsătoriți, 10 frați sau fii necăsătoriți, 1 văduvă cu casă, 8 foarte săraci; 81 proprietari cu case vor fi mutați în alte localități; 2834,30 florini vor fi plătiți pentru case, bordeie, vii, pomi etc. celor care vor fi mutați
- 1771 - are 193 familii de români, 2 preoți, 5 coloniști, 28 de văduve
- 1772 - apare ca Perschaschka
- 1772 - ordin de **înregimentare a satului** - companie condusă de un **ofițer** - locuința lui construită din materiale durabile
- 1773 - 109 case
- 1774 - Ehrler: “Persasca”, sat în Districtul Palanca Nouă, Cercul Răcășdia, locuit de români
- 1777, 10 sept. - ordin imperial: teren pentru cele **111 familii și 8 parcele goale**
- 1778 - este menționată Școala germană grănicerească
- 1783 - 133 de case
- 1785 - apare ca Perschascha
- sf. sec. XVIII - satul avea **preot, 2 învățători (român și german), 111 familii românești, 3 de țigani, 1 catolică**; ulterior se așează câteva **familii croate** (Paici și Raichici); **pichete** pe malul Dunării
- înc. sec. XIX - exista **Hambarul Comunal** (construit din bârne de lemn)
- 1808 - se ridică **Biserica Catolică și Școala Nemțească**
- 1824 - 110 case
- 1829 - apare ca Berszaszka
- 1836 - **Biserica Ortodoxă** este reconstruită din piatră; sunt 12 romano-catolici, 884

ortodocși, 1 evreu

- 1840 - apare ca Bersaska
- 1848 – revoluția - satul părăsit de locuitori este jefuit de cei de peste Dunăre
- 1848 – 1866 - acte de caritate ale proprietarului minei de la Cozala - Cezar de la Grazie; aduce în zonă mari cantități de porumb - este decorat de Franz Josef
- 1870 - **Biserica Ortodoxă** se rezidește (vezi mai sus)
- 1860 – 1880 - aici au operat **haiducii** conduși de Petru zis Turcul
- cca. 1865 - Harta militară - statistică: 140 case, 100 hambare, 130 bărbați, 100 cai
- 1880 - statistică: 1528 locuitori (1122 români, 38 unguri, 240 germani, 31 sârbi, 97 alții); din altă sursă, satul are 1522 locuitori (304 romano-catolici, 1195 ortodocși, 6 evrei)
- 1896 - 1848 locuitori
- 1900 - statistică: 2251 locuitori (1515 români, 108 unguri, 295 germani, 56 sârbi, 277 alții)
- 1902 - se introduce **telefonul**
- 1905 - se înființează **Banca Populară, Coop. de Credit**, de către învățătorul Ilie Ambruș
- 1910 - statistică: 2394 locuitori (1695 români, 173 unguri, 222 germani, 38 sârbi, 266 țigani și alții - incl. cehi)
- 1911 - apare ca Berzaszka
- 1918-1919 - zona este sub administrare sârbă și franceză timp de 133 de zile (4 nov. - 28 feb. de armata sârbă; 28 feb. - 30 mai de armata franceză)
- 1919, 30 mai - armata română intră în Berzasca
- 1930 - statistică: 1939 locuitori (1561 români, 30 unguri, 114 germani, 28 sârbi, 170-cehi, 36 țigani și alții)
- 1941 - statistică: 2052 locuitori.

INFORMAȚII ARHEOLOGICE

- Epoca Neolitică – așezări descoperite în **punctele “Șpiț I, II, III”**; S total = 1,5 ha (vezi mai jos)
- Epoca Neolitică și Hallstatt - așezare în **punctul “Șpiț 1”, la 1,5 Km. de sat, sub apă**
- Epoca Bronzului - depozit de bronzuri descoperit eventual în **punctul “Stenca Liubcovei”**
- Epoca Bronzului - așezare descoperită în **punctul “Șpiț II”** (150 metri de “Șpiț I”, 1,5 Km. de sat, sub apă)
- Epocile Bronz - Fier - așezare și necropolă descoperite în **punctul “Cracul cu Toacă”**; S = cca. 3000 mp.
- sec. VIII î. Hr. - Cultura Basarabi - așezare descoperită în **punctul “Șpiț” (“Ogașul Odu-lui”)** pe malul Dunării, la intrarea vestică în sat
- ? – fortificație de pământ (cu datare neprecizată) în punctul **“Cetățuia”, 2 Km. nord de Berzasca**
- sec. VII- III î. Hr. - Epoca Fierului (prima și a doua; Cultura Basarabi)- așezare cu mai multe niveluri în **punctul “IFET - Stația de pompare”** - în vestul satului; considerată a fi, de fapt, o necropolă tumulară din aceeași perioadă; S= 2500 mp.
- sec. XI-XIV- așezare și necropolă în **punctul “Seliște”- Valea Dragoșelea**, 6 Km nord de

Berzasca

- sec. XII-XIII (sau XIII-XIV; eventual sec. XI?) - așezare identificată în **punctul "Ogașul Neamțului" ("Șpiț III")** de pe malul Dunării - Km. 1020; locuințe-bordei, de plan oval, unele cu cuptor; S. total situri = 1,5 ha.

INFORMAȚII TOPOGRAFICE (HĂRȚI ISTORICE)

~ **1770 (1769-1772) - "Ridicarea Josefină"** (surse: Arhivele Statului București - fond clișee; *Az első katonai felmérés. Erdély és a Temesi bansag*, DVD, ed. « Arcanum », Budapeșt, 2005): satul (Berg Saska) este amplasat în prima buclă dinspre munte a râului Berzasca (Persas Fl.); este concentrat, cu o textură neregulată; centrul este la intersecția drumului de-a lungul Dunării cu cel care urcă pe vale spre munte, ultimul este însoțit de o prelungire a satului de-a lungul văii, pe malul stâng al râului.

- **1864/5 - "A doua hartă militară a Regatului Maghiar și Banatului Timișan"** (sursa: *A Masodik katonai felmérés. A Magyar kiralysag és a Temesi bansag Negyfelbon-tasu, szines térképei - 1819-1869*, DVD, ed. « Arcanum », Budapeșt, 2005): vatra satului își păstrează poziția din planul anterior, dar este sistematizată; se distinge o uliță principală, mai lată (aprox. N-S), dublată de o alta paralelă spre est și două aprox. E-V care se întâlnesc în centru, formând un unghi de cca. 45°; în amonte sunt câteva mori; o biserică este amplasată în nordul satului, într-o mică piață (un buzunar în estul uliței principale).

SCHIȚA A ISTORIEI ȘI EVOLUȚIEI URBANISTICE

Evoluția habitatului din această zonă a Clisurii Dunării începe în Neolitic, reprezentând cea mai veche pagină de istorie continentală, cu excepția spațiului elen. Să nu uităm de Lepenski Vir, « metropola neolitică » de pe malul sârbesc, care nu este departe. În zona strictă a Berzascăi, începând cu așezările neolitice descoperite în **punctele Șpiț I, II, III** (unele continuând cu așezări ale Epocii Fierului și chiar medievale), șirul probeilor arheologice ale acestei evoluții continuă cu siturile din punctele **"Stenca Liubcovei", "Cracul cu Toacă", "IFET - Stația de pompare"**, unde sunt descoperite așezări sau materiale arheologice din Epoca Bronzului, a Fierului (ambele etape) și din Evul Mediu (sec. XII-XIII).

Documentele din **1451** și mai sigur, din intervalul **1554-1574** (când apare ca Birzast și Berzeșt) atestă existența sa medievală, fără să clarifice problema amplasamentului, la fel ca și documentele otomane care îl prezintă ca un sat mic. În cercetarea antecedentelor satului din perioada premodernă interesante sunt informațiile care localizează un mare număr de nuclee locuite în zona montană a comunei, pe baza cărora s-a realizat o **cronologie ipotetică a vetrelor**: 1 - la 20 Km în amonte (punctul "Debelilug" și "Dragoselea" - "Dragoselco"), pe valea Berzasca; 2 - în punctul "Seliște (la cca. 2 Km. în amonte); 3 - la gura râului Berzasca. Semnificativ este și documentul din **1692**, din timpul războiului cu turcii, care face legătura cu primele documente și conscripții din sec. XVIII (la **1713 are 36 de case**, în **1722** este amintită **biserica** cu hramul Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil, în **1723 apare ca Birszasth**), confirmând continuitatea de existență într-o perioadă foarte tulbură.

Cele mai complete și sigure informații despre satul ultimilor 250 de ani sunt conținute de seria celor **două ridicări topografice austriece (cca. 1770 și cca. 1865)**. Prima figurează satul ca o aglomerare relativ neregulată în prima buclă a râului spre munte, amplasament păstrat de sat și în cea de-a doua ridicare topografică, care prezintă satul deja sistematizat. **Acțiunea de sistematizare**, determinată în mare măsură de rigorile impuse acestor comunități de grăniceri, poate fi controlată documentar; ea are loc cândva între **1764 (conscriptie)**, **1772 (ordin de înregimentare)** și **1777 (ordin imperial de reparcelare)**, fiind oricum ulterioară Ridicării Josefine din cca. 1770.

Organizarea satului și dotarea lui (aparitia arhitecturilor majore, religioase sau civile), **numărul gospodăriilor**, **sistemul de proprietăți și suprafețele de teren**, **situația demografică**, **implicarea în diferite evenimente istorice**, pot fi urmărite prin documente, conscripții, recensăminte, statistici pe parcursul ultimilor 200 de ani. Pentru perioada de până în jumătatea a doua a sec. XIX, numărul de case (gospodării) oscilează între cca. **95 -120 de case** (1757- 1777) și **140 de case** (1865) sau, ulterior, până la ultimul război mondial, între **1528 locuitori** (1880) și **2052 locuitori** (1941). În acest interval de timp are loc o creștere de cca. 8 ori a persoanelor și numărului de gospodării. Comunitatea rurală este dominată de români, secondată de germani, unguri și sârbi, reprezentând un model de interculturalitate caracteristică acestei zone de graniță.

BIBLIOGRAFIE

- Arhiva personală dr. Ioan Hațegan
- Boroneanț V., *Locuire din secolele XII-XIII de la Ogașul Neamțului - comuna Berzasca*, "Banatica", III, 1975, pag. 124-130
- CIMEC - Repertoriul Arheologic Național - jud. Caraș-Severin - comuna Berzasca
- Ehrler J. J., *Banatul de la origini până acum - 1774*, ed. Facla, Timișoara, 1982
- Engel P., *Temesvari és Moldovai szandzsak törökkori települései (1554-1579)*, Szeged, 1996
- Gumă M, Dragomir I., în "Banatica", VI, 1981, pag. 108 și urm.
- Luca S. A., *Descoperiri arheologice din Banatul Românesc - repertoriu*, ed. Altip, Sibiu 2006
- material arhg. Caius Săcărin
- Pesty Fr., *A szörényi bánság és Szörény vármegye története*, Budapest, 1878, vol. III
- Suciu. I. D., *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. I, II, București, 1967
- Țeicu D., *Banatul montan în Evul Mediu*, ed. Banatica, Timișoara, 1998.

DRENCOVA (DRANKO, DRYNKO, TRENKA, DRINKOVA)

LOCALIZARE

Satul este amplasat la mică distanță de Berzasca, pe malul Dunării

EVOLUȚIA AMPLASAMENTELOR, TOPONIME, DINAMICA HABITATULUI

Fig. 5. Extras din harta evoluției istorice a PUG Berzasca - zona Liubova

- numele așezării provine de la cetatea atestată documentar - "Dranko" în sec. XV
- primele așezări (de Epoca Fierului - prima și ultima parte) au fost la intersecția Văii Mosnic cu Sirinia și în punctul "Cetățuie" (locul "Mușiana")
- urmele unei fortificații romane se consideră a fi în punctul "Cetate" sau "Caonița", între Valea Stâncă și Valea Gorii
- pe dealul Dumbrăvița sunt urmele unei fortificații de pământ (nedatăată)
- așezări de secol VII-VIII și XII-XIII sunt descoperite în vatra satului
- în punctul "La Mănăstire", pe malul drept al văii Sirinia, există urmele mănăstirii din sec. XIV-XV
- cetatea Drencova este amplasată în estul localității, pe malul Dunării
- dată fiind poziția cetății, se poate considera că așezarea aparținătoare ("Oppidum" în sec. XVI) ocupă aproximativ aceeași poziție cu cea de astăzi, chiar dacă se poate bănui o întrerupere a habitatului în sec. XVII (trebuie verificată arheologic sau documentar)
- în ultimii 150 de ani poziția așezării nu se schimbă.

INFORMAȚII ISTORICE (DOCUMENTE ȘI DATE DIVERSE)

- sec. XIV-XV - ridicată biserica Mănăstirii Sirinia (Sirinea)
- înc. sec. XV? - edificată o cetate - eventual "Stănilăuți"? - vezi și Dranko
- 1430 - amintită documentar Cetatea Drencova (Dranko)
- 1432 - turcii devastează cetățile dintre Severin și Golubaț; cetatea de aici (eventual identificată cu "Stănilăuți", cf. Trâpcea, pag. 48, citând raportul lui Nicolae de Redwitz, căpitanul Cavalerilor Teutoni; atunci fiind apărată de 32 ostași și 4 pușcași); schimbarea numelui- eventual după 1432
- 1437 - amintit documentar "Castra inferiora Cisdanubiana Halmas", localizabilă în zona Drencovei, dar neidentificată pe teren
- 1438-1440 - moșia Drencova este întemeiată de familia Negru (Csornai) și Iana (din

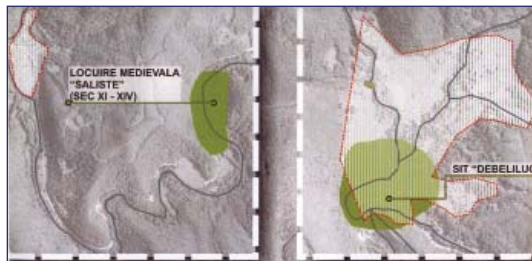

Fig. 7. Extras din harta evoluției istorice a PUG Berzasca - zonele siturilor "Săliște" și "Debelilug"

Fig. 8-9. Imagini din Liubcova

Fig. 10-11. imagini din Berzasca

Berliște și din Oltenia)

- mijl. sec. XV - izvoare turcești confirmă existența satului
- 1451 - Ioan de Hunedoara donează (întărește o donație?) moșia familiei Csornai din Drencova
- mijl. sec. XV - familiile Bizerea și Ciornei își revendică drepturile asupra cetății; Iancu de Hunedoara o confirmă pentru Csornai (3/4) și Bizerea (1/4) și transmite decizia cnezilor și nobililor români din cele 8 districte valahe
- 1451 și 1452 - amintit documentar "Castrum Dranko" - este identificat cu ruina de cetate din apropierea localității: plan drept (25 x 21 m.), grosime ziduri = 1,5 m, h = 15 m, eventual cu turnuri de colț); probabil numită inițial "Stănilăuți" (vezi mai sus)
- 1452 - Basius de Gârliște este martor la regelui când donează cetatea lui Mihai Csornai (Csornai Mihály)
- sec. XVI - apare ca "oppidum" ("Drynko oppidum")
- mijl. sec. XVI - amintită documentar Mănăstirea Sirinia (în documente otomane)
- 1666 - Mănăstirea Drencova amintită documentar: egumen Makarije, Eftimie ieromonah

-
- 1693, 29. 09. - apare ca "Drenkova puszta" ("Drenkova" nevü pusztan létezö kötoronyal kiszállot) - (cf. Imre Tököly, pretendent la tronul Transilvaniei, susținut de turci) - cetatea ruinată și părăsită
 - 1697 - pe malul stâng al Dunării o așezare veche, numită Drencova (cf. Ioan Komarom?)
 - 1716, 1717, 1718, 1720 - apare ca Drinko și Drinkova (1716)
 - 1783 apare ca "Trenca Turn", pichet grăniceresc pe Dunăre
 - ante 1890 - înainte de canalizarea Dunării, corăbiile se descărcau și încărcau în acest punct; aici au apărut primele case, cârciuma, adăpostul călătorilor, etc.; era numită "Cear-da" (han)
 - 1841 - relatare Hans Cristian Andersen: "Dincolo de pădure, peste apă, se deschidea praveștea spre micul oraș Drencova, unde ne aștepta vaporul cu aburi "Galateea". Înainte de 1836, Drencova era doar un punct de pază; o dată cu deschiderea navigației vapoarelor pe Dunăre, s-a transformat într-un orașel cu clădiri destul de impunătoare, dintre care una era han..."
 - 1849 - relatare William Henry Bartlett, ed. Henri-Louis Sazerac: "Tocmai am ajuns la Drenkova și mergem să ne găzduim la unicul han de aici. Drenkova, unde vaporul cu aburi care coboară pe fluviu își termină călătoria, nu este decât un sărman azil menit să adăpostească mărfuri și călători. Serviciile hoteliere sunt lipsite de orice grandoare. Deși n-are nimic din acele condiții ce fac un adăpost confortabil, primirea bună de care am

Fig. 12. Ruinele cetății Drencova, acoperite parțial de Dunăre

Fig. 13. Cetatea Golubac, în apropiere, pe malul sârbesc

avut parte ne-a lăsat o plăcută amintire. Drenkova are o pădure magnifică. E imposibil să găsești un umbrăș mai proaspăt, mai misterios, cu aspecte mai variate, mai pitorești, de o mai mare frumusețe ca aici.”

- 1890 - se inaugurează canalul dunărean; aici se întâlnesc Franz Josef, Carol I al României și Alexandru, regele Serbiei
- 1882 - se fac lucrări pentru debarcaderul portului; se descoperă un tezaur de 200 stateri emiși de Alexandru cel Mare
- 1900 - 14 romano-catolici, 18 ortodocși, 3 evrei
- 1907 - 36 locuitori
- 1913 - apare ca Drenkova
- 1920 - se înființează Oficiul Vamal

INFORMAȚII ARHEOLOGICE

- Epoca Bronzului - în și lângă fortificația din **punctul “Dumbrăvița” (locul “Munțiana”?)** sunt descoperite materiale din Epoca Bronzului (depozit de elemente formând o teacă); descoperiri în 1876, 1882 și cercetări în 1890, 1893 (Szinte Gabor) și 1894 (Milleker Bodog)

- Epoca Fierului (prima parte - Hallstatt) - așezare descoperită în **punctul de confluență a Văii Mosnic cu Sirinia**
- Epoca Fierului (prima parte - Hallstatt) - fortificație descoperită în **punctul “La Cetate” (1,5 Km. spre Cozla, pe malul Dunării)** (eventual cea de pe dealul Dumbrăvița?)
- Epoca Fierului (partea a doua - Hallstatt târziu) - fortificație în **punctul “Dumbrăvița” (“Cetățuie”)** șanț de apărare lung de 66,5 metri (6 metri jos și 14 metri sus), val de pământ cu palisadă care completează sistemul defensiv al fortificației de la Cozla (care ?)
- sec. III-IV d. Hr. - urmele unei așezări **pe malul Dunării**
- sec. III-IV d. Hr. - Epoca Romană - se amintește despre existența unei tabere romane (castru?) de piatră, de formă pătrată, în **punctul “Cetate” sau “Caonița”, între Valea Stânca și Valea Gorii**; sunt descoperite cărămizi romane
- sec. VII-VIII - urme de locuire descoperite **pe malul Dunării, în hotarul satului**
- sec. IX-X - urme arheologice (locuire ?)
- sec. XII-XIII - așezare descoperită arheologic **în zona localității**
- sec. XII-XIII - necropolă medievală cercetată **pe teritoriul localității**
- sec. XII-XIII - fortificație medievală suprapunând-o pe cea Hallstattiană, din **punctul “La Cetate”**; este descoperită în 1895
- sf. sec. XIV - înc. XV - datarea urmelor arheologice descoperite, **pe malul drept al văii Sirinia (Sirinea), aproape de vărsarea în Dunăre (cca. 2 Km. de fluviu)** - identificate cu biserica (cu hramul Sf. Nicolae) Mănăstirii Sirinia - **vezi Cozla “La Mănăstire”**; pe panta nordică a văii în locul “Călugăr” este localizată necropola mănăstirii.

INFORMAȚII TOPOGRAFICE (HĂRȚI ISTORICE)

- **1864/5 - “A doua hartă militară a Regatului Maghiar și Banatului Timișan”** (sursa: *A Masodik katonai felmérés. A Magyar kiralyság és a Temesi banság Negyfelbontasu, szines térképei- 1819-1869, DVD*, ed. « Arcanum », Budapeșt, 2005 : “Drenkova” este reprezentată ca două șiruri de case de-a lungul șoselei de pe malul Dunării, la mică distanță de Berzasca; spre est, pe mal este reprezentată ruina cetății notată cu “ruine”

SCHIȚĂ A ISTORIEI ȘI EVOLUȚIEI URBANISTICE

Cu toate că așezarea actuală este în fapt o modestă prelungire către est a Berzascăi (cu funcțiuni legate de transportul naval), preistoria și istoria antică relevă existența unei locuiri consistente. Se consemnează înșiruirea a câtorva așezări descoperite în diferite puncte: **confluența Văii Mosnic cu Sirinia, “La Cetate”, “Dumbrăvița”** (locuiri fortificate din Epoca Bronzului și Fierului) sau **pe malul Dunării** (unde se bănuiește existența unui castru roman). Ca și în cazul **sitului mănăstirii Sirinia** (dublat - menționat ca fiind și la Drenkova și la Cozla), pe baza consemnărilor din diferitele liste consultate, se pot bănui anumite confuzii de localizare și în legătură cu siturile preistorice, necesar de a fi reglementate arheologic.

Evul Mediu este mult mai sigur ca informație. Arheologic, sunt descoperite **pe teritoriul localității** urme de locuire și necropolă din **sec. VII-VIII**, apoi din **sec. IX-X** și în fine din **sec. XII-XIII**. Documentar, castrul regal și moșia Dranko (eventual fostă “Stă-

nilăuți”) sunt menționate în mai multe rânduri (1430, 1432, 1451, 1452), i se cunosc proprietarii, este localizată pe hărți și se menține ca sit arheologic până astăzi. Așezarea de alături capătă în sec. XVI statutul de târg (“Drynko oppidum”). Dranko se pare că era însoțită de o altă cetate nereperată pe teren și sigur, de o mănăstire documentată la mijlocul sec. XVI și continuând să existe până la sf. sec. XVII (situl ei este localizat), în ciuda faptului că așezarea dispare cândva în același secol.

Perioada premodernă stabilește definitiv rolul acestui loc accesibil pentru navele fluviale, portul asociindu-se rapid găzduirii călătorilor și unor funcțiuni conexe. Astfel este menționat de cei doi călători de la mijlocul sec. XIX (William Henry Bartlett și Hans Cristian Andersen) care consemnează și faptul că mica așezare se transformase într-un orașel cu felurite dotări.

Un moment de glorie al Drencovei este întâlnirea celor trei suverani din zonă-Franz Josef, Carol I și Alexandru al Serbiei pentru inaugurarea canalului dunărean în 1890. Zona se va transforma treptat în sit industrial.

BIBLIOGRAFIE

- Anghel Gh., în “Apulum” 18, 1980, pag. 48
- Arhiva personală dr. Ioan Hațegan
- Bartlett William Henry, în *Le Danube illustré pour faire suite a Constantinople ancienne et moderne et au voyage en Syrie vues d'apres nature, dessinées par Bertelett*, edition française par Henri-Louis Sazerac, Paris, 1849
- Boleszny A., *Die Donau Cataracte bei Orsova*, 1874
- CIMEC - Repertoriul Arheologic Național - jud. Caraș-Severin - comuna Berzasca
- Csanki D., *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak Korában*, II, Budapest, 1913, pag. 35
- Engel P., *Temesvari és Moldovai szandzsak törökkori települései (1554-1579)*, Szeged, 1996, pag. 128
- Gheorghiu T. O., *Arhitectura medievală de apărare din România*, București, 1985
- Juan-Petroi C., *Călători străini prin Banatul de sud*, ed. Mirton, Timișoara, 1999
- Luca S. A., *Descoperiri arheologice din Banatul Românesc - repertoriu*, ed. Altip, Sibiu 2006
- Pesty Fr., *A szörényi bánóság és Szörény vármegye története*, Budapest, 1878, vol.I
- Petrovszky R., în *Banatica*, 3, 1973, pag. 371-373
- Suci. I.D., *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. I,II, București, 1967
- Tudor D., *Orașe, târguri și sate în Dacia romană*, București, 1968, pag. 66

- Trâpcea Th., în "Studii de Istorie a Banatului", 1, 1969

- Țeicu D., *Banatul montan în Evul Mediu*, ed. Banatica, Timișoara, 1998

O concluzie generală, globală, privind locuirea și funcțiunile anexe din această zonă a malului dunărean nordic, pune în evidență interesanta pulsație a așezărilor. Dacă în Preistorie marea lor majoritate se desfășoară spre apă (Dunărea fiind un atribut esențial al vieții și coeziunii umane), fenomenul prelungindu-se până disoluția Imperiului Roman (cu convulsiile caracteristice perioadei antichității târzii), în Evul Mediu, cu excepția așezărilor articulate unor funcții militare oficiale (Drencova, de pildă), comunitățile se retrag spre munte din firești necesități defensive. Abia către timpurile moderne, ele vor migra și popula din nou zonele favorabile dinspre Dunăre. Acest proces este detectabil (pentru primele faze) doar arheologic, la fel petrecându-se lucrurile și în Epoca Romană și Medieval-timpurie, când documentele nu sunt capabile să informeze asupra amplasamentelor sau altor caracteristici fizice ale așezărilor. Începând cu secolul XVIII, prin administrația habsburgică, informațiile devin nu numai mai exacte, ci pot fi corelate și localizate cartografic.

În acest gen de studiu, analiza cartografică este de primă importanță chiar pentru relevarea unor realități medievale târzii. Ele sunt surprinse de Ridicarea Josefină care, aici, precede aproape în toate cazurile, operațiunile de sistematizare însoțind militarizarea zonei. Prin urmare, corelându-se cele două hărți militare (prima - din cca 1770 și a doua - din cca 1865) se realizează o reconstituire exactă a proceselor urbanistice petrecute în secolele XVII-XIX, la care trebuie adăugate datele obținute arheologic. Cartarea care s-a realizat pentru comuna Berzasca conține toate aceste date și poate fi considerată cu un mare coeficient de siguranță. Este evident, pe de altă parte, că anumite informații trebuie verificate ulterior (în special arheologic), pentru un plus de exactitate, dar zonele susceptibile de a conține urme arheologice sunt deja cunoscute și marcate ca atare.

Ilustrația selectată pune în evidență, pe de o parte, raportul dintre cele două etape conținute de cele două hărți militare și, pe de alta, cartarea tuturor elementelor arheologice și urbanistice cunoscute, ca bază pentru reconstituirea evoluției istorice a habitatului local și pentru delimitările actualelor și viitoarelor monumente istorice.

În final, merită a fi numită componența grupului de lucru. Înafara celor doi arhitecți menționați la început: arh. Irina Băncescu, urb. peisagist Roxana Moldoveanu, soc. Simona Braniște, urb. Laura Nasui, urb. Andrei Deacu. Sunt persoanele care au colaborat și pentru elaborarea « Regulamentului Local de Urbanism al comunei Berzasca pe înțelesul tuturor. Identitate și dezvoltare în Parcul Național Porțile de Fier », sprijinit de Primarul Petre Furdui, finanțat de Consiliul Județean Caraș-Severin și publicat de editura ALTIP.